

„Домовете“ на смъртта

Мария Димитрова

(Резюме)

Смъртта е пробив в жизнения свят на отделния индивид и на цялата общност. Тялото, гробът и отвъдното са три измерения в съществуването на дихотомията душа-тяло, която представлява човекът. Настоящият текст предлага една възможна гледна точка към тези своеобразни „домове“ на проявяващата се в живота смърт, разгледани през призмата на традиционната и съвременната всекидневна култура.

Тялото е разгледано като едновременност на живота и смъртта, като преходно и тленно, за разлика от душата, която е видяна като безсмъртна, променяща се или развиваща се субстанция. Когато тя напусне тялото и „отпътува“ към „онзи“ свят, самата смърт остава в „този“, редуцирайки се до тялото на мъртвеца, трупа. В текста се разглежда семантичната трансформация на покойника – отчуждаването от мъртвия и в същото време запазването и поддържането на връзката с него, но в новото му качество на един от „предците“.

Схващането и възприемането на гроба като дом се извежда на няколко равнища – в погребалния обред, в тълкуването на сънища, в оформлението на гробното пространство и в крайна сметка в обособяването на гробището като „град на мъртвите“.

Статията разглежда как въобразяването на отвъден свят отразява вярата в задгробния живот, на който всяка култура дава различна интерпретация, превръщайки по този начин смъртта в преход, не в край. Взема се под внимание специфичната зависимост между двата свята, която е двупосочна. Отвъдното се интерпретира като раздяла (на душата и тялото), от една страна, и като заедност, от друга, защото е приобщаване към общността на покойните предци и в същото време е вид *прибиране към себе си*, без тялото като посредник на духа, като завръщане *у дома*, преход към някаква цялостност и завършеност.

Движението на материята през пространството е движение и във времето и смъртта се очертава като път, който (независимо от нашето желание) трябва да бъде изминат и като преход от тялото към някаква наиндивидуална отвъдност, от частното към общото, от една микросреда, каквато представлява отделният човек, към макросредата на някакъв цял свят, отношението между които структурират това, което наричаме действителност.

Ключови думи: смърт, тяло, гроб, отвъдност, път, граница

Мария Димитрова

Институт за етнология и фолклористика

с Етнографски музей,

ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

1113 София, БЪЛГАРИЯ

maria_red7@abv.bg